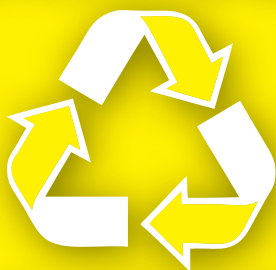

**TENNESSEE
WILLIAMS**

**SKLENENÝ
ZVERINEC**

**TENNESSEE
WILLIAMS**

**SKLENENÝ
ZVERINEC**

RODINNÁ HRA

61. divadelná sezóna – 2010/2011

393. premiéra

preklad: **Alexandra RUPPELDOVÁ**

kostýmy: **Dorota CIGÁNKOVÁ**

scéna: **Diana STRAUZOVÁ**

úprava a réžia: **Svetozár SPRUŠANSKÝ**

**PREMIÉRY:
8. A 9.
APRÍLA 2011
O 18.30 HOD.
V ŠTÚDIU DAB**

riaditeľ: Ján Greško

šéfdramaturg: Svetozár Sprušanský

šéfká umeleckého súboru: Eva Pavlíková

OSOBY A OBSADENIE

AMANDA WINGFIELDOVÁ
GABRIELA DOLNÁ

TOM WINGFIELD, jej syn
JAKUB RYBÁRIK

LAURA WINGFIELDOVÁ, jej dcéra
EVA SAKÁLOVÁ

JIM, hosť
MILOSLAV KRÁČ

muzikant
JAKUB ŠIMJAK

predstavenie vedie: Zuzana Orelová

text sleduje: Alena Darnadyová

majster javiska: Jozef Palaky

scénické svetlo: Ján Chytrý, Vladimír Krkošek

scénický zvuk: Ľubomír Mičko

masky a parochne: Erika Lörinčová

rekvizity: Peter Stoklas

garderóba: Mária Balková

stavba scénickej dekorácie: Miroslav Szabó, Peter Slivka,
Juraj Parditka, Ing. Karol Jenis, Peter Félix, Mário Kudláčik

strojníci javiska: Radovan Bíro, Roman Šinkovič,

Marek Slamka, Bohuslav Kolesár

Predstavenie zabezpečuje Umelecko-technická
prevádzka DAB pod vedením Jána Surovku.

Scénu, scénické doplnky a kostýmy vyrobili
Dielne DAB pod vedením Imricha Tótha.

TENNESSEE WILLIAMS

Tennessee Williams, vlastným menom **Thomas Lanier Williams** (narodil sa 26. marca 1911, zomrel 25. februára 1983) bol americký spisovateľ, ktorý sa venoval predovšetkým dramatickej spisbe. Písal aj krátke poviedky, romány, eseje a príležitostne filmové scenáre. Počas svojej profesionálnej kariéry, ktorá sa začala v polovici tridsiatych rokov a trvala až do jeho smrti v roku 1983, napísal množstvo hier, ktoré sa považujú za klasiku amerického divadla. Za svoje dramatické diela získal množstvo prestížnych divadelných ocenení, vrátane Tony Award za najlepšiu hru, ktorou bola ocenená *Vytetovaná ruža* (*The Rose Tattoo*) (1951) a Pulitzerovej ceny za dramatické dielo, ktorú získal za hry *Električka zvaná Túžba* (*A Streetcar Named Desire*) (1948) a *Mačka na rozpálenej plechovej streche* (*Cat on a Hot Tin Roof*) (1955). V roku 1980 mu prezident Jimmy Carter udelil Medailu slobody (najvyššie civilné vyznamenanie v USA, pôvodne určené pre amerických vojnových hrdinov).

„Niet významnejšieho amerického dramatika v 20. storočí, ako je TENNESSEE WILLIAMS... Inšpiroval budúce generácie spisovateľov, medzi ktorými je napríklad Suzan-Lori Parksová, Tony Kushner, David Mamet a John Waters. Jeho hry stále patria medzi najhranejšie na celom svete.“
(CHARLOTTE CANNINGOVÁ, divadelná vedkyňa, Texaská univerzita, Austin)

DETSTVO

Williams sa narodil ako Thomas Lanier Williams III. v meste Columbus v štáte Mississippi, ako druhé dieťa manželov Cornelia a Edwinu Williamsovcov, ktorých rody pochádzali z britského Walesu. Starý otec Walter Dakin bol miestnym kazateľom episkopálnej cirkvi a stará matka z matkinej strany bola učiteľkou hudby. Thomasov otec Cornelius, ťažký alkoholik, predával topánky ako obchodný cestujúci a väčšinu času trávil mimo domova. Matka Edwina bola prototypom „južanskej krásky“ (uhladenej, prísne vychovej mladej ženy, pochádzajúcej z vyššej spoločnosti), ktorá túžila po spoločnosti a často vystupovala ako speváčka.

Williams mal mladšieho brata Dakina (1919 – 2008) a staršiu sestru Rose (1909 – 1996). Tom – ako ho v detstve oslovovali – si vytvoril veľmi blízky vzťah k svojej sestre. Keďže bol medzi nimi len šesťnásťmesačný rozdiel, profesorka Allean Haleová poznamenáva, že boli „nerozluční ako dvojičky, niekedy označovaní ako pár“. Rose a ich černošská pestúnka Ozzie boli v detstve Tomovými jedinými spoločníkmi a Haleová sa domnieva, že práve toto prostredie s dominanciou ženského elementu vyformovalo jeho neskoršiu schopnosť vcítiť sa do ženských charakterov, ktoré ako dramatik vytvoril. Pri tvorbe ženských postáv sa často inšpiroval krehkou, neurotickou a mentálne chorou Rose.

Williams ako malé dieťa prekonal záškrt, na ktorý takmer zomrel a po ktorom zostal v dôsledku slabosti prakticky uväznený v dome počas dvojročnej rekonvalescencie. Čiastočne aj v dôsledku choroby nebol ako dieťa natoľko zdatný, ako by si bol prijal jeho otec – potomok priekopníckeho rodu z historického regiónu Východného Tennessee a muž ochotný kedykoľvek použiť svoje päste. Cornelius Williams pohrdal synovou zženštenosťou. Williamsova matka, o ktorej on sám napísal, že bola takmer hysterická zo svojho uväznenia v nešťastnom manželstve, upriamila takmer celú svoju pozornosť na Toma. Pre Williamsa bola jeho disfunkčná rodina v mnohých prípadoch silnou inšpiráciou.

VZDELANIE

V roku 1918, keď mal Williams sedem rokov, sa celá rodina presťahovala do St. Louis. Alkoholizmus a násilnícka povaha Cornelia Williamsa pripravila rodinu takmer o celý majetok. Boli nútení stále sa sťahovať, na vždy horšie a horšie adresy v meste. V St. Louis Williams navštevoval strednú školu, kde získal inšpiráciu pre divadelnú hru *Sklenený zverinec* (*The Glass Menagerie*). Neskôr študoval na University City High School. Keď mal 16 rokov (1927), získal tretie miesto (s odmenou päť dolárov) za esej *Môže mať dobrá žena zmysel pre humor?*, publikovanú v literárnom magazíne *Smart Set*. O rok neskôr mu časopis *Weird Tales* (*Záhľadné príbehy*) uverejnil krátku poviedku *Pomsta Nitokris* (Nitokris bola poslednou faraónkou šiestej egyptskej dynastie).

V rokoch 1929 až 1931 študoval žurnalistiku na Missourijskej univerzite v Columbi. Hoci bola univerzita považovaná za najlepšiu svojho druhu na svete, Williams sa na prednáškach nudil. Svoj záujem sústredil na účasť v literárnych súťažiach v písaní poézie, esejí, poviedok a divadelných hier dúfajúc, že si tak privyrobit popri práci na fakulte, kde dostával len tridsať centov na hodinu. Jeho prvou hrou bola hra *Slovo je nádhera* (*Beauty is the Word*) (1930), za ňou nasledovala hra *Horúce mlieko o tretej ráno* (*Hot Milk at Three in the Morning*) (1932). Ako prvý nováčik v histórii získal čestné uznanie za hru *Slovo je nádhera*, ktorá je jeho osobnou vzburou proti svojej náboženskej výchove.

Williams sa stal členom bratstva Alfa Tau Omega (tajné americké sociálne spoločenstvo, patriace medzi desať najväčších v USA), ale nikdy do skupiny poriadne nezapadol. Podľa profesorky Haleovej ho „bratia vnímali ako hanblivého a spoločensky nesmelého samotára, ktorý väčšinu času trávil pri písacom stroji“. Keď zlyhal ako junior na vojenskom výcviku, otec zhodnotil jeho univerzitné vzdelávanie ako „stratenú investíciu“ a zobral ho zo školy.

Keď svetová hospodárska kríza v roku 1932 zasiahla St. Louis, otec mu našiel prácu v továrni na topánky. Hoci 21-ročný Williams nenávidel jednotvárnosť sveta nekvalifikovaných robotníkov, práve vďaka tejto skúsenosti „sa dostal zo snobskej afektovanosti“, ktorou ho podľa Haleovej „poznačila a od reality odlúčila výchova jeho matky“. Odpor k rutinej práci od deviatej do piatej denne ho priviedol k vášnivému písaniu. Stanovil si osobný plán, v rámci ktorého si dal záväzok napísať jednu hru za týždeň. Jeho matka na to obdobie spomína:

„Tom vošiel do svojej izby s čiernou kávou a cigaretami a v tichom dome sa celú noc ozýval klepot písacieho stroja. Keď som ho ráno išla zobudiť do práce, často som ho našla ležať krížom cez posteľ príliš unaveného na to, aby sa vyzliekol.“

V dôsledku toho sa ako dvadsaťštyriročný nervovo zrútil a odišiel z práce. Spomienky na svojich spolupracovníkov z továrne využil neskôr pri vykresľovaní charakteru Stanleyho Kowalského v hre *Električka zvaná Túžba* (*A Streetcar Named Desire*).

Počas ročného štúdia na Washingtonskej univerzite v St. Louis napísal hru *Ja, Vaysha* (1937). V roku 1938 získal diplom na Iowaskej univerzite, kde napísal *Jarnú búrku*. No ešte predtým, keď bol členom ochotníckeho divadelného zoskupenia, napísal hru *Káhira, Šanghaj, Bombaj!* (*Cairo, Shanghai, Bombay!*). Hra bola prvýkrát uvedená v roku 1935 v Memphise v štáte Tennessee divadelnou spoločnosťou *Garden Players*. Williams vtedy napísal: „Ten smiech... bol som očarený. A potom to divadlo! Zistil som, že sa potrebujeme – v dobrom i v zlom. Som si istý, že práve to mi zachránilo život.“ Neskôr absolvoval v New Yorku kurzy dramatickej tvorby. Keď sa v roku 1939 presťahoval zo St. Louis do New Orleansu, zmenil si rodné meno na Tennessee podľa štátu na juhovýchode USA, ktorý bol rodom jeho otca.

ARANÉ VPLYVY

O básnikoch a spisovateľoch, ktorých vo svojom ranom období najviac obdivoval, Williams píše:

HART CRANE: najväčší zo všetkých

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV: viac než všetci ostatní prozaici

D. H. LAWRENCE: po prečítaní jeho listov som pocítil silnú túžbu napísať o ňom hru;

AUGUST STRINDBERG: neutíchajúci oheň, spaľujúci a analyzujúci život

WILLIAM FAULKNER: deštrukciou a hanebným zveličovaním sa zrejme najviac približuje k realite

THOMAS C. WOLFE: jeho román K domovu pozri, anjel (You Can't Go Home Again) nesie pečať génia

EMILY DICKINSONOVÁ: milujem ju

JAMES JOYCE: lyrický talent kontrolovaný intelektom, najvzácnejšia spomedzi šťastných náhod v literárnom svete

ERNEST HEMINGWAY: ktorého vynikajúca kvalita, odhliadnuc od jeho prozaického štýlu, je nebojácnym vyjadrením zverskej povahy.

KARIÉRA

Mladý dramatik získal v roku 1939 tisícdolárový grant z Rockefellerovej nadácie. V roku 1940 bola v Bostone uvedená jeho hra *Zápas anjelov* (*Battle of Angels*). Nemala však úspech, preto ju neskôr prepracoval a s väčším úspechom uviedol v New Yorku.

V roku 1939 sa Williams presťahoval do New Orleansu, aby písal pre WPA – organizáciu, ktorá pomáhala umelcom a spisovateľom prežiť počas svetovej hospodárskej krízy a ktorá podporovala veľké pracovné projekty. Istý čas žil vo francúzskej štvrti na 722. Toulouskej ulici, dejisku jeho hry *Vieux Carré* (1977). (Budova je dnes súčasťou neworleanskej historickej zóny.)

V rokoch 1944 – 1945 bola v Chicagu uvedená jeho hra *Sklenený zverinec* (*The Glass Menagerie*) a zaznamenala všeobecný úspech. Neskôr bola úspešne uvádzaná aj na broadwayskej scéne v New Yorku. Rozpráva príbeh o mladom mužovi Tomovi, jeho postihnutej sestre Laure a ich dominantnej matke Amande, ktorá sa snaží dať Lauru dokopy s potenciálnym nápadníkom. Mnohí sú presvedčení, že Tennessee Williams sa v tejto hre inšpiroval skutočnými rodinnými vzťahmi v svojej rodine. Elia Kazan, ktorý režíroval jeho hry s najväčšími úspechmi, sa o ňom vyjadril: „Všetko z jeho života je v jeho hrách a všetko, čo je v jeho hrách, je z jeho života.“ *Sklenený zverinec* (*The Glass Menagerie*) získal v New Yorku cenu kritiky Circle Award ako najlepšia hra sezóny.

Koncom štyridsiatych a začiatkom päťdesiatych rokov sa Williams stal finančne nezávislým, začal cestovať a tráviť letné sezóny

v Európe. Aby bol schopný písať, musel meniť lokality a pobývať na rôznych miestach, vrátane New Yorku, New Orleansu, Key Westu, Ríma, Barcelony a Londýna. Sám o tom napísal: „Jedine extrémna zmena dokáže odvrátiť úpadok môjho ducha. Jedine prekvapujúco nové miesta alebo noví ľudia ho dokážu ustáliť v jeho rozkolísaní.“

V rozpätí rokov 1948 až 1959 bolo na Broadwayi uvedených sedem jeho hier: *Leto a dym* (*Summer and Smoke*) (1948), *Vytetovaná ruža* (*The Rose Tattoo*) (1951), *Camino Real* (*Camino Real*) (1953), *Mačka na rozpálenej plechovej streche* (*Cat on a Hot Tin Roof*) (1955), *Zostupujúci Orfeus* (*Orpheus Descending*) (1957), *Záhradná štvrť* (*Garden District*) (1958), *Sladký vták mladosti* (*Sweet Bird of Youth*) (1959), *Noc s leguánom* (*Night of the Iguana*) (1959 a 1961). Na konci tohto obdobia, teda v roku 1959, bol už držiteľom dvoch Pulitzerových cien, troch cien kritiky Circle Awards, troch Donaldsonových cien a jednej ceny Tony Award.

Prvú Pulitzerovu cenu získal v roku 1948 za hru *Električka zvaná Túžba* (*A Streetcar Named Desire*). V rokoch 1950 a 1951 si srdcia divákov na celom svete získali filmové spracovania hier *Sklenený zverinec* (*The Glass Menagerie*) a *Električka zvaná Túžba* (*A Streetcar Named Desire*). Neskôr boli sfilmované ďalšie jeho diela: *Mačka na rozpálenej plechovej streche* (*Cat on a Hot Tin Roof*) (za ktorú získal v roku 1955 druhú Pulitzerovu cenu), *Zostupujúci Orfeus* (*Orpheus Descending*), *Noc s leguánom* (*The Night of the Iguana*) a *Leto a dym* (*Summer and Smoke*).

Zatiaľ čo niektoré jeho hry získavali prestížne ocenenia a iné dostávali filmovú podobu, podľa autorky Margaret Bradham Thorntonovej si tento „fenomenálny úspech“ vyžiadal svoju daň. Thorntonová uvádza, že „Williams začal strácať pôdu pod nohami“. Do svojich poznámok si vtedy napísal: „Najlepší spôsob, ako sa dožiť nového dňa, je cestovanie, sexuálna promiskuita alebo dlhá a intenzívna tvorivá práca.“ Thorntonová k tomu dodáva, že „napriek sexuálnej úchylke... práca udržiavala Williamsa pri živote“. V roku 1953 si Williams zapísal: „Čoho takého hrozného som sa dopustil, že som sa po *Električke* nezmohol na nič okrem desivej sebadeštrukcie a psychickej traumy?“ V poznámkach zo skoršieho obdobia nachádzame jeho opis vlastnej techniky písania:

„Myslím, že schopnosť napísať dobrú hru spočíva v schopnosti presvedčiť sám seba, že je to ľahké. Potom sa treba pustiť do práce a s ľahkosťou to zvládnuť. Nereptať, netrpieť, nenariekať - až kým nie je základná osnova dovedená do úplného konca.“

Od polovice päťdesiatych rokov trávil Williams čoraz menej času písaním a čoraz viac času osamote, s občasnými zápiskami do svojich poznámok.

SÚKROMNÝ ŽIVOT

Williams zotrval v blízkom vzťahu so svojou sestrou Rose, ktorej v mladosti diagnostikovali schizofréniu a ktorá bola po lobotómii umiestnená v ústave. Zvyšok života strávila v rôznych zariadeniach, kde ju navštevoval a platil jej účty za lekársku starostlivosť. Zničujúce dôsledky Rosinej choroby sa pravdepodobne podpísali pod jeho alkoholizmus a závislosť od amfetamínov a barbiturátov.

Navzdor spoločenským normám svojej doby sa Williams otvorene priznával k homosexualite. V roku 1940 mal ľúbostnú aféru s tanečníkom Kipom Kiernanom, s ktorým sa zoznámil v Provincetowne v štáte Massachusetts. Keď ho Kiernan opustil a oženil sa, Williamsa to zlomilo. Ďalší krutý úder prišiel o niekoľko rokov, keď 26-ročný Kiernan zomrel.

V roku 1948 sa Williams v New Yorku zamiloval do Franka Phillipa Merloa (1922 – 1963), príležitostného herca, ktorý počas druhej svetovej vojny slúžil v americkom vojenskom námorníctve. Ich pevný štrnásťročný vzťah nakoniec ukončila nevera a užívanie drog oboch partnerov, krátko pred Merloovou smrťou na rakovinu pľúc v roku 1963. Merlo, ktorý okrem privátnej úlohy vo Williamsovom živote prevzal na seba aj rolu jeho osobného tajomníka, predstavoval pre dramatika obdobie šťastia a stability a pomáhal mu vyrovnávať sa s častými záchvatmi depresie a strachu z toho, že podľahne rovnakému šialenstvu, akým trpela jeho sestra Rose.

Po Merloovej smrti upadol Williams do dlhotrvajúcej ťažkej depresie a nadmerného požívania drog, čo vyvrcholilo niekoľkými hospitalizáciami a pobytmi v psychiatrických liečebniach.

SMRŤ

Williams zomrel 25. februára 1983 vo veku 71 rokov.

V oficiálnych správach sa uvádza, že príčinou smrti bolo udusenie vrchnáčikom z fľaštičky od očných kvapiek v izbe hotela Elysee v New Yorku. Mal vo zvyku vložiť si vrchnáčik medzi zuby, zakloniť sa dozadu a dať si kvapky do oboch očí. Policajná správa však predpokladá, že značný podiel na jeho smrti mali drogy a alkohol. V izbe sa našli recepty na lieky vrátane barbiturátov a Williamsov dávivý reflex bol zrejme potlačený účinkami drog a alkoholu.

Williamsovo telo našiel jeho tajomník, režisér John Uecker, ktorý s ním cestoval a bol ubytovaný v samostatnej izbe Williamsovho apartmánu.

Williamsovo telo bolo prevezené do kaplnky Franka E. Campbella. Pohreb sa konal 3. marca 1983 v New Yorku, v rímskokatolíckom chráme Saint Malachy. Na žiadosť jeho brata Dakina bol Williams pochovaný na Calvary Cemetery v St. Louis, Missouri. Williams sa už dávno zmienil pred svojimi priateľmi, že si želá byť pochovaný

v mori, zhruba na tom istom mieste ako Hart Crane – básnik, ktorý ho podľa jeho slov najviac ovplyvnil.

Williams odkázal svoje literárne práva Southskej univerzite. Urobil tak na počesť starého otca Waltera Dakina, absolventa tejto univerzity, nachádzajúcej sa v Tennessee, v oblasti Sewanee. Z fondov sú podporované programy tvorivého písania. Jeho sestra Rose, ktorá po mnohých rokoch strávených v psychiatrických ústavoch zomrela v roku 1996, odkázala svoj sedemmiliónový podiel z Williamsovho dedičstva tej istej univerzite.

Univerzita City Loop (nachádzajúca sa na predmestí St. Louis) uviedla v roku 1989 Tennesseeho Williamsa do Chodníka slávy v St. Louis.

POSMRTNÉ UZNANIA

Pri príležitosti 100. výročia Williamsovho narodenia Centrum Harryho Ransoma na texaskej univerzite v Austine sprístupní od 1. februára do 21. júla 2011 expozíciu 250 spisovateľových osobných vecí. Expozícia s názvom Zrod Tennesseeho Williamsa bude obsahovať súbor Williamsových rukopisov, jeho korešpondenciu, fotografie a umelecké diela.

V roku 2009 bolo Williamsovo meno zaradené do zoznamu básnikov na čestnom mieste v katedrále Chrámu sv. Jána.

Smrť zastihla Williamsa uprostred práce na hre *V maske nemravnosti a strohosti* (*In Masks Outrageous and Austere*), ktorá bola snahou zmierniť isté vplyvy a fakty z jeho života. Elia Kazan sa vyjadril, že touto témou bola poznačená celá Williamsova tvorba. Keď v septembri 2007 scenárista Gore Vidal završoval kompletizáciu hry, Peter Bogdanovich bol menovaný za režiséra jej broadwayského debutu.

Bývalý dom Tennesseeho Williamsa v centre mesta Columbus v štáte Mississippi bol nedávno zrenovovaný a znovu otvorený.

Williamsovo literárne dedičstvo spravuje literárna agentúra Georgesa Borchardta.

Postavy Williamsových hier sú často považované za reprezentantov jeho rodiny. Laura Wingfieldová v *Sklenenom zverinci* (*The Glass Menagerie*) je chápaná ako obraz Rose. Niektorí životopisci tvrdia, že Rose bola aj predlohou postavy Blanche Duboisovej v *Električke zvanej Túžba* (*A Streetcar Named Desire*).

Amanda Wingfieldová v hre *Sklenený zverinec* (*The Glass Menagerie*) je vo všeobecnosti považovaná za Williamsovú matku Edwinu. Postava Toma Wingfielda v *Sklenenom zverinci* (*The Glass Menagerie*) a Sebastiana v hre *Náhle, počas minulého leta* (*Suddenly, Last Summer*) sa považuje za samotného Williama. A navyše, v hre *Náhle, počas minulého leta* (*Suddenly, Last Summer*) použil ako motív lobotomickú operáciu.

Pulitzerova cena za dramatické dielo mu bola udelená za hru *Električka zvaná Túžba* (*A Streetcar Named Desire*) v roku 1948 a za hru *Mačka na rozpálenej plechovej streche* (*Cat on a Hot Tin Roof*) v roku 1955. Obe hry boli neskôr s obrovským úspechom sfilmované. Elia Kazan, s ktorým Williams nadviazal veľmi blízky pracovný vzťah, režíroval *Električku* a Richard Brooks režíroval *Mačku*. V oboch hrách boli odkazy na Williamsov život – od homosexuality cez psychickú labilitu až po alkoholizmus. *Kvitnúca broskyňa* Clifforda Odetsa bola v roku 1955 preferovanou voľbou členov poroty Pulitzerovej ceny a *Mačka na rozpálenej plechovej streche* (*Cat on a Hot Tin Roof*) bola spočiatku považovaná za najslabší titul spomedzi piatich nominovaných. Predseda poroty Joseph Pulitzer Jr. videl inscenáciu hry *Mačka na rozpálenej plechovej streche* a bol presvedčený, že si cenu zaslúži, čo v porote vyvolalo búrlivú diskusiu.

Hru *Promenáda alebo Keď sa blíži koniec leta* (*The Parade, or Approaching the End of a Summer*) Williams napísal ako 29-ročný a ďalej na nej pracoval po celý život. Predpokladá sa, že ide o autobiografické zobrazenie ľúbostného vzťahu z raného obdobia v Provincetowne v štáte Massachusetts. Hra bola prvýkrát uvedená 1. októbra 2006 v Provincetowne v produkcii spoločnosti Shakespeare on the Cape, na prvom ročníku Festivalu Tennesseeho Williama.

Na sklonku života v snahe zmieriť sa so svojím osudom niekoľkokrát prepísal svoju poslednú hru *V maske nemravnosti a strohosti* (*In Masks Outrageous and Austere*), takže existuje niekoľko jej verzií.

ALELUJA

Deň končí... Nekončí však svet,
chcem stúpať s dymom cigariet,
až k nebu kde sa hviezdy k sebe túlia.

Ako diery v mojom kabáte,
mám iba lístok na státie;
v manéži sveta spievam Aleluja.

Aleluja, Aleluja, Aleluja, Aleluja...

Ten všivák! Tak si poviete...
Čo vôbec robí na svete!
Ten vie len žobrať páriť sa a túlať,
ako pes čo snorí po dvoroch...
No aspoň nemám obojok!
Som voľný a tak spievam Aleluja.

Aleluja, Aleluja, Aleluja, Aleluja...

Rád snívam... možno v utorok
už Šťastie pôjde okolo,
náhodou sa mi k nohám prikotúľa.
Čo je to Šťastie? Láska? Smrť?
Raz musíš obe prefiknúť
a potom ticho spievať Aleluja.

Aleluja, Aleluja, Aleluja, Aleluja...

Deň končí... Nekončí však svet,
aj bláznom môžeš závidieť,
že vidia krúžiť vtáky v lúčoch rána.
Keď Šťastie kráča okolo,
no ty sa váľaš pod stolom,
tak nesmieš prestať spievať Chváľme Pána.

Aleluja, Aleluja, Aleluja, Aleluja...

(text: Peter Uličný)

SKLENENÝ ZVERINEC

Sklenený zverinec (*The Glass Menagerie*) je hra pre štyri osoby. Williams mal rozpracovaných niekoľko konceptov tejto hry ešte predtým, ako napísal verziu filmového scenára pre štúdiá MGM, ktoré s ním uzavreli zmluvu. Prvotný motív pochádza z jednej z jeho krátkych noviel a filmový scenár mal pôvodne názov *Potenciálny nápadník* (*The Gentleman Caller*). (Williams si v postavách Amandy a Laury Wingfieldových predstavoval Ethel Barrymoreovú a Judy Garlandovú. Obe herečky roly nakoniec dostali, i keď Louis B. Mayer bol za obsadenie Greer Garsonovej do roly Laury.)

Hra mala divadelnú premiéru v Chicagu v roku 1944. Chicagski kritici Ashton Stevens a Claudia Cassidyová boli hrou doslova unesení. Aj vďaka ich entuziazmu si hra získala publikum a producenti ju mohli uviesť na Broadwayi, kde v roku 1945 získala cenu newyorských kritikov Circle Award. Laurette Taylorová vytvorila postavu milujúcej matky Amandy Wingfieldovej. Mnohí z tých, ktorí ju v postave videli, sa domnievajú, že jej výkon je natoľko jedinečný, že ho možno považovať za vrcholný okamih v americkom herectve. V dokumente z roku 2010 *Zlatý vek na Broadwayi v spomienkach legend, ktoré ho zažili broadwayskí veteráni* takmer jednomyselne opisujú Taylorovej výkon ako najnezabudnuteľnejší v celom ich živote. Hra *Sklenený zverinec* (*The Glass Menagerie*) bola Williamsovou prvou úspešnou hrou a jej uvedením Williams vykročil na cestu k úspechom a zaradeniu medzi najvýznamnejších amerických dramatikov.

Hra je prepracovaním jednej z Williamsových noviel *Portrét dievčaťa v skle* (*Portrait of a Girl in Glass*) (1943; publikovaná 1948). Príbeh je napísaný z pohľadu rozprávača Toma Wingfielda a mnohé jeho monológy sú z novely prenesené priamo do hry. Niektoré prvky sú v hre zjavne vynechané. Napríklad zdôvodnenie Laurinej fascinácie Jimovými pehami (súvislosť s knihou Gene Stratton-Porterovej *Pehy*, ktorú Laura milovala a znova a znova čítavala). Vo všeobecnosti možno povedať, že príbeh novely má rovnakú zápletku ako hra. Na niektoré momenty sa v hre kladie väčší dôraz, niektoré detaily sú korigované (napríklad Jim prezýva Toma „Slim“ namiesto „Shakespeare“).

Sklenený zverinec (*The Glass Menagerie*) považujú mnohí za Williamsovú autobiografickú hru. Sú presvedčení, že postavy a príbeh sa podobajú jeho reálnemu životu viac než v ktorejkoľvek z jeho ostatných hier. Williams (rodným menom Thomas) je pravdepodobne Tom, Amanda z hry je Williamsova matka a obrazom jeho slabej, mentálne chorej sestry Rose je v hre Laura (ktorú pre nešťastný záchvat pľúcnej pleurózy na strednej škole prezývajú „Modrá ruža“). Existujú aj tvrdenia, že isté aspekty Laurinho charakteru súvisia aj so samotným Williamsom. Ide predovšetkým o introvertnú povahu a obsedantnú fixáciu na konkrétnu životnú aktivitu (u Williamsa je to písanie, u Laury sú to figúrky zvierat).

HRY A INÉ DIELA TENNESSEHO WILLIAMSA V NAJSLÁVNEJŠÍCH FILMOVÝCH SPRACOVANIACH

A Streetcar Named Desire (Električka zvaná Túžba)

rok: 1951; *réžia:* Elia Kazan

hrajú: Vivien Leigh, Marlon Brando, Kim Hunter, Karl Malden

ocenenia: Oscar 1951 pre herečku v hlavnej úlohe (Vivien Leigh), herca vo vedľajšej úlohe (Karl Malden), herečku vo vedľajšej úlohe (Kim Hunter) a za filmovú architektúru a výpravu (Richard Day, George James Hopkins)

Cena BAFTA 1952 – najlepšia britská herečka (Vivien Leigh)

Zlatý Glóbus 1952 – herečka vo vedľajšej úlohe (Kim Hunter)

MFF Benátky 1951 – Zvláštna cena poroty (Elia Kazan), Voltiho pohár pre najlepšiu herečku (Vivien Leigh)

The Rose Tattoo (Vytetovaná ruža)

rok: 1955; *réžia:* Daniel Mann

hrajú: Anna Magnani, Burt Lancaster, Marisa Pavan, Ben Cooper, Virginia Grey, Jo Van Fleet

ocenenia: Oscar 1955 pre herečku v hlavnej úlohe (Anna Magnani), čiernobielu kameru (James Wong Howe) a za filmovú architektúru a výpravu (Hal Pereira, Tambi Larsen, Sam Comer, Arthur Krams)

Cena BAFTA 1956 – zahraničná herečka v hlavnej úlohe (Anna Magnani)

Zlatý Glóbus 1956 – herečka v dráme (Anna Magnani), herečka vo vedľajšej úlohe (Marisa Pavan)

Ceny Kruhu newyorských filmových kritikov 1955 – herečka v hlavnej úlohe (Anna Magnani)

Baby Doll

rok: 1956; *réžia:* Elia Kazan

hrajú: Eli Wallach, Carroll Baker, Karl Malden, Mildred Dunnock, Rip Torn

ocenenia: Zlatý Glóbus 1957 – režisér (Elia Kazan)

Cat on a Hot Tin Roof (Mačka na rozpálenej plechovej streche)

rok: 1958; *réžia:* Richard Brooks

hrajú: Paul Newman, Burl Ives, Elizabeth Taylor, Jack Carson, Judith Anderson

Suddenly, Last Summer (Náhle, počas minulého leta)

rok: 1959; *réžia:* Joseph L. Mankiewicz

hrajú: Elizabeth Taylor, Katharine Hepburn, Montgomery Clift, Mercedes McCambridge, Albert Dekler

ocenenia: Zlatý Glóbus 1960 – herečka v dráme (Elizabeth Taylor)

The Fugitive Kind (Zostupujúci Orfeus)

rok: 1960; *réžia:* Sidney Lumet

hrajú: Marlon Brando, Anna Magnani, Joanne Woodward, Victor Jory, R. G. Armstrong, Maureen Stapleton

ocenenia: MFF San Sebastián 1960 – Strieborná mušľa za najlepší film

Roman Spring of Mrs. Stone (Rímska jar pani Stoneovej)

rok: 1961; *réžia:* Jose Quintero

hrajú: Warren Beatty, Vivien Leigh, Lotte Lenya, Bessie Love, Jill St. John, Elspeth March

Summer and Smoke (Leto a dym)

rok: 1961; *réžia:* Peter Glenville

hrajú: Laurence Harvey, Geraldine Page, Rita Moreno, Una Merkel, John McIntire, Thomas Gomez, Pamela Tiffin, Lee Patrick

ocenenia: Zlatý Glóbus 1962 – herečka v dráme (Geraldine Page)

Sweet Bird of Youth (Sladký vták mladosti)

rok: 1962; *réžia:* Richard Brooks

hrajú: Paul Newman, Geraldine Page, Ed Begley, Mildred Dunnock, Rip Torn, Shirley Knight

ocenenia: Oscar 1962 pre herca vo vedľajšej úlohe (Ed Begley)
Zlatý Glóbus 1963 – herečka v dráme (Geraldine Page)

Period of Adjustment (Manželstvo na skúšku)

rok: 1962; *réžia:* George Roy Hill

hrajú: Anthony (Tony) Franciosa, Jane Fonda, Jim Hutton, Lois Nettleton, John McGiver, Jack Albertson

The Night of the Iguana (Noc s leguánom)

rok: 1964; *réžia:* John Huston

hrajú: Richard Burton, Deborah Kerr, Ava Gardner, Grayson Hall, Sue Lyon, Emilio Fernandez, Cyril Delevanti

ocenenia: Oscar 1964 za kostýmy (Dorothy Jeakins)

This Property Is Condemned (Zakázaný majetok)

rok: 1966; *réžia:* Sydney Pollack

hrajú: Robert Redford, Natalie Wood, Charles Bronson, Kate Reid, Mary Badham, Jon Provost, Robert (Bobby) Blake, John Harding

Boom!

rok: 1968; *réžia:* Joseph Losey

hrajú: Elizabeth Taylor, Richard Burton, Noel Coward, Joanna Shimkus, Michael Dunn, Romolo Valli

The Migrants (Kočovní farmári) – TV film

rok: 1974; *réžia:* Tom Gries

hrajú: Cloris Leachman, Ron Howard, Sissy Spacek, Cindy Williams, Ed Lauter, Lisa Lucas, Mills Watson, Claudia McNeil, Dolph Sweet

A Streetcar Named Desire (Električka zvaná Túžba)

rok: 1984; *réžia:* John Erman

hrajú: Ann-Margret, Beverly D' Angelo, Treat Williams, Randy Quaid, Rafael Campos, Erica Yohn

Cat on a Hot Tin Roof (Mačka na rozpálenej plechovej streche)
– TV film

rok: 1984; *réžia:* Jack Hofsiss

hrajú: Tommy Lee Jones, Jessica Lange, Rip Torn, Kim Stanley, David Dukes, Penny Fuller

ocenenia: Zlatý Glóbus 1985 – za výnimočný výkon vo vedľajšej ženskej hereckej úlohe v krátkom seriáli alebo televíznom špeciále (Kim Stanley)

The Glass Menagerie (Sklenený zverinec)

rok: 1987; *réžia:* Paul Newman

hrajú: Joanne Woodward, Karen Allen, John Malkovich, James Naughton

Sweet Bird of Youth (Sladký vták mladosti) – TV film

rok: 1989; *réžia:* Nicolas Roeg

hrajú: Elizabeth Taylor, Mark Harman, Rip Torn, Valerie Perrine, Ruta Lee, Seymour Cassel, Kevin Geer, Michael Wilding)

Orpheus Descending (Zostupujúci Orfeus) – TV film

rok: 1991; *réžia:* Peter Hall

hrajú: Vanessa Redgrave, Kevin Anderson, Anne Twomey, Miriam Margolyes, Brad Sullivan, Sloane Shelton, Patti Allison

A Streetcar Named Desire (Električka zvaná Túžba) – TV film

rok: 1995; *réžia:* Glenn Jordan

hrajú: Jessica Lange, Alec Baldwin, Diane Lane, John Goodman, Frederick Coffin

ocenenia: Zlatý Glóbus pre herečku v miniseriáli alebo televíznom filme (Jessica Lange)

HRY TENNESSEEHO WILLIAMS NA NITRIANSKOM JAVISKU

Leto a dym

premiéra: 2. 4. 1966

preklad: Viera Marušiaková, *scéna a kostýmy:* František Perger, *réžia:* Karol Spišák

Kráľovstvo na zemi

premiéra: 5. 9. 1970

preklad: Eduard Castiglione, *kostýmy:* Helena Bezáková, *scéna:* Anton Krajčovič, *réžia:* Eduard Grečner

Zostupujúci Orfeus

premiéra: 9. 6. 1978

preklad: Miro Procházka, *kostýmy:* Ľubica Obuchová, *scéna:* František Perger, *réžia:* Martin Kákoš

ALLEN GINSBERG VYTIE

Videl som najlepšie hlavy svojej generácie zničené šialenstvom,
v hlade hystericky obnažené,
vlečúce sa špinavými ulicami na svitaní a hľadajúce dávku
drogy.

hipsterov s anjelskými hlavami, túžiacich po prastarom nebeskom
spojení s hviezdny dynamom v mašinérii noci,
ktorí v chudobe a handrách, s prázdny očami,
spití sedávali a fajčili v nadprirodzenej tme bytov so studenou
vodou, vznášali sa nad vrcholkami veľkomiest a rozjímali o džeze,
ktorí obnažili svoje mozgy Nebesám pod nadzemnou železnicou
a uzreli mohamedánskych anjelov, v žiare balansujúcich po
strechách činžiakov,

ktorí boli vylúčení z akadémií pre bláznovstvo a publikovanie
obscénných ód na oknách lebky,

ktorí sa krčili strachom v neoholených izbách iba v bielizni, spaľovali
peniaze v odpadkových košoch a cez stenu načúvali Hrôze,
ktorých nakopali do brady na ohanbí,

ktorí hltali oheň v špinavých hoteloch alebo pili terpentín v Rajskej
uličke, smrť, alebo noc čo noc ponárali svoje trupy do očistca
snov, drog, nočných môr za bieleho dňa, alkoholu a vlastného vtáka
a nekonečných gulí

osvetľujúcich celý nehybný svet Času medzi nimi,
popolnicové drísky a tiché kráľovské osvietenie mysle,

ktorí sa pripútali pomocou benzedrinu k podzemnej dráhe na
nekonečnú jazdu, s rozmlátenými ústami a vymlátenou
prázdnotou mozgu zbaveného lesku, do pochmúrneho
svetla zoologickej záhrady,

ktorí s brilantovými očami vyvracali z absolútnej pamäti celý svoj
intelekt za sedem dní a nocí, mäso pre synagógu hodené na
chodník,

ktorí blúdili hore-dolu o polnoci vo výhrevni, dumajúc, kam ísť, a odišli
a neostali po nich nijaké zlomené srdcia,

ktorí si vypaľovali cigaretami diery do rúk a protestovali proti
narkotickému tabakovému opojeniu Kapitalizmu,

ktorí sa s krikom zrútili v bielych telocvičniach, nahí a trasúci sa pred
mašinériou iných kostier,

ktorí pohrýzli detektívov na krku a pišťali od radosti v policajných
vozoch, lebo nespáchali nijaký zločin, okrem vlastnej divokej
spaľujúcej pederastie a opojenia,

ktorí zavýjali na kolenách v podzemnej dráhe a ktorých sťahovali zo
strechy mávajúcich genitáliami a rukopismi,
ktorí sa nechali pretiahnuť od svätých motocyklistov a jačali od radosti,
ktorí cmúľali a dali si cmúľať od tých ľudských serafínov, námorníkov
v lichôtkach atlantickej a karibskej lásky,
ktorí onanovali zrána, za večerov v ružových záhradách a v tráve
verejných parkov a cintorínov, rozsievajúc svoje semeno
komukoľvek, kto prišiel,
ktorí čakali bez konca, pokúšajúc sa chichotať, a skončili vzlyknutím
za priečkou v parnom kúpeli, keď ich prišiel plavý a nahý anjel
prebodnúť mečom,
ktorí odpadávali v priestranných špinavých kinách, presúvali sa
v sne, zobudili sa náhle a vytiahli sa zo suterénu bez srdca
a s hrôzami železných snov sa potkávali k pracovným úradom,
ktorí plakali v romantike ulíc s kárami plnými cibule a zlej hudby,
ktorí sedeli v debnách, dýchajúc do tmy pod mostom, a zdvihli sa,
aby postavili spinet do svojich podkrovi,
ktorí varili nedeľný obed z nahnitých zvieracích pľúc, srdca, nôh a
chvostov a piekli tortily a snívali o čistom kráľovstve zeleniny,
ktorí hádzali svoje hodinky zo strechy, aby tak hlasovali za Večnosť
mimo Času a padol im na hlavu budík, a to každý deň
v nasledujúcom desaťročí,
ktorí si trikrát podrezali žily, v zmätku, ale bez výsledku, vzdali sa
a boli nútení otvoriť si starinárstva, kde sa im zdalo, že starnú
a plakali,
ktorí skákali z mosta, to sa skutočne stalo, a odišli neznámi
a zabudnutí do duchárskeho omámenia ópiových uličiek
čínskej štvrte a požiarňach vozov, nakoniec ani jedno
pivo zdarma,
ktorí križovali krajinu sedemdesiatdva hodín, aby zistili, či ja som
mal víziu, alebo ty si mal víziu, alebo on mal víziu, aby postihli
Večnosť,
ktorí padli na kolena v beznádejných katedrálach, modliac sa za
všeobecné spasenie a svetlo a prsia, kým si duša na sekundu
neožiarila vlasy...

*(v jazykovej spolupráci so Zuzanou Hegedúsovou
prebásnil Ján Buzássy)*

Za podporu inscenácie SKLENENÝ ZVERINEC ďakujeme:

NITRIANSKY
SAMOSPRAVNÝ
KRAJ

hlavní partneri na rok 2011

ŠNADÁCIA
SLOVENSKEJ SPORITELNE

Wienerberger

Tehly. Stvorené pre ľudí.

coop
JEDNOTA
NITRA

JANDL
MARKETING & COMMUNICATION SPECIALIST

partneri

Campri[®]

Sweet Family[®]
Považský cukor
Pre sladké okamihy života

KLIENT
Inštitút poradenstva
a
obstarávania

AUTOPRIMA[®]

safetech

TURANCA[®]
cestovná kancelária

mlýny
GALÉRIA MLÝNY NITRA
NAKUPNO - ZÁBAVNÉ CENTRUM

Galéria
NITRA
OBCHODNÉ CENTRUM

CENTRO NITRA
SHOPPING CENTRE

MAX
zábavné obchodné centrum

NITRAZDROJ a.s.

VÍNO NITRA

hlavný partner inscenácie

partneri

hlavní mediální partneri

Rádio
Regina

mediální partneri

nitrička
my sme tu doma...

Program Divadla Andreja Bagara v Nitre
k inscenácii **SKLENENÝ ZVERINEC.**

zodpovedný redaktor: **Ján Greško**
zostavil: **Svetozár Sprušanský**
autor fotografií: **Dalibor Krupka**
preklad textov z angličtiny: **Lenka Jalilah**
grafická úprava: **Martin Mistrík**
tlač: **Michel Angelo**
2011

www.dab.sk